

Dönem : 2
Toplantı : 3

MİLLET MECLİSİ S. Sayısı : 73 e | nci ek

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçimlerinde uygulanacak hükümler hakkında kanun tasarısı ve İçişleri, Adalet ve Anayasa komisyonlarından 5 er üyeden kurulu Geçici Komisyon raporu (1/100)

T. C.

Başbakanlık

13 . 1 . 1966

Kanunlar ve Kararlar

Tetkik Dairesi

Sayı : 71/247/252

MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine arzı Bakanlar Kurulunca 12 . 1 . 1966 tarihinde kararlaştırılan «Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Seçimlerinde uygulanacak hükümler hakkında kanun tasarısı» gerekçesiyle birlikte ilişik olarak sunulmuştur.

Gereğinin yapılmasını rica ederim.

Süleyman Demirel
Başbakan

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ÜYELERİNİN SEÇİMLERİNDE UYGULANACAK HÜKÜMLER HAKKINDA KANUN TASARISI GEREKÇESİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçimleri ile ilgili mevzuatımızı üç anakanun düzenlemektedir. 1961 senesinde Kurucu Meclis tarafından kabul edilen 298 sayılı Seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkındaki, 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimi, 306 sayılı Milletvekili seçimi kanunları, yürürlüğe girdikten sonra yapılan ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerine kadar, değişikliklere tâbi tutulduğu gibi, 298 sayılı Kanuna da bazı hükümler eklenmiş, ancak bu değişiklik ve ilâvelerin, bahis konusu kanunların kabul ettiği genel seçim prensiplerine bir etkisi olmamıştır. Buna mukabil ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yapılmasını takiben, Cumhuriyet Senatosu üyelerinin üçte birinin yenilenmesi için 304 sayılı Kanunun 4 nci maddesinin 2 nci fıkrasıyla tesbit edilmiş bulunan oy verme gününe takaddüm eden bir tarihte «17 . 4 . 1964 gün ve 447 sayılı» Kanunla (yapısındaki ve kuruluşundaki farklılıklarından dolayı bir istikrar unsuru hüviyetini taşıyan - Anayasa Komisyonu Temsilciler Meclisi T. Sayı : 35, sayfa : 5) Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçiminde uygulanan çoğunluk usulü terk edilerek, nispi temsil esası benimsenmiştir. Diğer taraftan 20.2.1965 tarihinde yürürlüğe giren 533 ve 20.7.1965 tarihinde yürürlüğe giren 656 sayılı kanunlarla, millî bakıyeler sistemi ve müşterek oy pusulası usulü seçim mevzuatımıza ithal edilmiştir.

Son uygulamada açıkça mahzurları görülen millî bakıyeler sistemi ile müşterek oy pusulası usulünün terki ve Anayasamızın ruh ve mânasına uygun olarak Senato seçimlerinin ekseriyet usulüne iadesi, ayrıca oy verme gününden önceki 20 nci gün akşamına kadar kesinleşmesi gereken seçmen kütüklerine, seçmenlerin kayıt edilme imkânını sağlamak üzere işbu tasarı hazırlanmış bulunmaktadır.

A) *Tasarının ilkeleri*

1. Tasarı, Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçiminde, 1961 yılında yürürlüğe giren 304 sayılı Kanunun kabul ettiği çoğunluk sistemini, yeniden benimsemiş bulunmaktadır.

304 sayılı Kanunun tedvini sırasında, Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçiminde hangi sistemin uygulanması gerektiği konusu etraflıca müzakere edilmiş ve neticede, Cumhuriyet Senatosunun teşekkülü, yetkileri, üyelerinin vasıfları göz önünde tutulup, bir seçim çevresi olan illerimizden 24 ünün birer, 25 inin ikişer üye çıkaracağı da hesaba katılarak, bu seçimlerin ekseriyet usulü ile yapılmasının faydalı görüldüğü, seçim komisyonunun raporunda ifade edilmiştir.

Hal böyle iken, her hangi bir sakıncası veya aksıyan yönü henüz tesbit edilmeden, daha ilk uygulanmasını mütaakıp, mevcut sistemin değiştirilmesi, yine komisyon raporunda belirtilen memleket gerçeklerine uygun düşmemiştir.

304 sayılı Kanunu tadil eden 447 sayılı Kanunun gerekçesinde; ne sebeplerle çoğunluk usulünün terk edilerek, nispi temsil esasına dönüldüğü açıkça belirtilmemiş, özellikle birer üye çıkaran 24 ilimizde çoğunluk usulünün uygulanması zorunluluğu, Millet Meclisi Adalet Komisyonunun raporunda değinildiğinin aksine, 447 sayılı Kanunun, dayandığı en belirli sebeplerden birini mesnetsiz bırakmıştır.

Bütün bunlardan başka ve aksine düşünceler hilâfına; 69, 70, 71 ve 72 nci maddelerine ait, tasarının gerekçe kısmının tetkikinde açıkça görüleceği üzere, Anayasamız, Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçilme usullerine de ışık tutmuş bulunmaktadır.

Nitekim, gerekçe kısmında aynen ifade edildiği üzere :

«Millet Meclisinden farklı bir seçim sistemi ile seçilen ve kamu oyunun istikametlerini daha nüanse hale getiren Cumhuriyet Meclisi bu faydayı sağlayacaktır»

«Temsil müessesesindeki basite irca etme temayülünü kısmen tadil etmek ve beşerî nüansları belirtmek bakımından, adayın şahsiyetine daha fazla yer verecek bir seçim sisteminin uygulanmasına imkân verecek bir üye sayısı tesbit edilmiştir.»

«Gerçekten seçim çevrelerinde daha az sayıda aday olacağından, seçmenlerin şahıslar bakımından tercihlerinde daha fazla imkâna sahibolacakları bedihidir.»

«Bu bakımdan, seçiminde, şahsiyetin önemli bir rol oynadığı Cumhuriyet Meclisi Üyesi, parti disiplini bakımından daha fazla serbestliğe sahibolacaktır.»

Şeklindeki ifade tarzından, Cumhuriyet Senatosu üyelerinin milletvekilllerinden farklı bir seçim sistemi ile seçilmeleri gerektiği ve parti listelerinin tüm halinde bahis konusu olduğu nispi temsil yerine, adayın şahsiyetine önem verecek ve seçmenleri şahıslar bakımından tercihlerinde daha fazla imkâna sahip bırakacak, diğer bir sistemin uygulanması icabettiği ve bu sebeplerledir ki, Temsilciler Meclisi tarafından 304 ve 306 sayılı kanunların değişik seçim sistemlerinin gereği olarak tedvin edildikleri tereddütsüz anlaşılmaktadır.

Bu itibarla, Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçiminde, seçmenin partiden ziyade adayın kişiliğini göz önünde tutarak ve dilediğinde karma liste de yaparak, seçme hakkını kullanmasına imkân verilmesi, bir Anayasa icabı olarak tezahür ettiğinden ve bu esasları kapsıyan sistem de, 447 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önceki 304 sayılı Kanunun ihtiva ettiği sistem olduğundan, tasarı ile bu sistemin yeniden uygulanması sağlanmıştır.

2. Tasarının getirdiği diğer bir esas da, 656 sayılı Kanunla değişik 533 sayılı Kanunun kabul ettiği millî bakıyeler usulünün terk edilerek, 306 sayılı Kanunun kapsadığı sistemin, tercihli oya ilişkin hükümleri haric olmak üzere, yeniden benimsenmiş olmasıdır.

Nispi temsil sisteminde, artan milletvekilliklerinin dağıtılması konusu, 306 sayılı Kanunun tedvini sırasında, Temsilciler Meclisi tarafından her yönü ile görüşülmüş ve bu hususta komisyon raporunda açıkça ifade edildiği üzere, kabul edilen sistem dışında mevcut usullerin ve bu meyanda bakıye oyların, millî seçim çevresinde toplanıp, açık bulunan milletvekilliklerine tevzi şeklinin, yani millî bakıyeler usulünün sakıncaları dikkate alınıp, 306 sayılı Kanunda derpiş edilen en kuv-

vetli vasatî sistemin daha âdil ve memleketin bünyesine daha uygun olduğu sonucuna varıldığı belirtildikten sonra, yine aynı gerekçede, listeler arasında âdilâne tevziin ve bir hesap ameliyesi ile tatbiki en kolay şeklin, 1961 yılında kabul edilen sistem olduğu ifade edilmiştir.

Her ne kadar millî bakıyeler sistemini kabul eden 533 sayılı Kanunun gerekçesinde, millî iradenin olduğu gibi aksetmesi ve bütün partilerin en adaletli tarzda temsil edilmeleri için öngörülen bu sistemin, vatandaşlar arasındaki siyasi barış ve huzuru korumak ve pekleştirmek bakımından, o gün taşıdığı önemin, bütün mülâhazaların üstünde sayılması gerektiği ifade olunmakta ve yasama meclislerindeki görüşmeler sırasında da, bu usulün yalnız lehindeki görüşlere değinilerek, Anayasamızın siyasi partilerin büyüklü küçüklü tarif etmediği, gövdelerinin büyüklüğü ve aldıkları oyların miktarı ne olursa olsun, kanuni hakları çerçevesinde teşekkül eden her siyasi partinin Anayasa muvacehesinde eşit haklara sahibolduğu, evvelki seçimlerde vatandaş oylarının iki bölümde toplanmak istidadını taşıdığı, bununla beraber küçük partilere düşen oyların da önemli olup, bu oyların kaybolmasının millî irade kavramı ile bağdaşmadığı, millî bakıyeler usulünün istikrar unsuru bütün partilerin yaşamasına imkân vereceği ve seçmen oylarının kaybına imkân bırakmayacağı belirtilmişse de;

Bugün, mevcut seçim sistemlerinin leh ve aleyhindeki görüşler tebellür etmesine rağmen, demokrasiyi uygulayan bütün ülkelerde, muhtelif seçim sistemleri farklı şekilleriyle tatbik edilmektedir. Bu durum karşısında, mevcut seçim sistemlerinden munhasıran birini, yalnız lehinde olan tarafları ile ele alıp, diğerlerinden üstün tutmak gerçeğin tam olarak ifadesi sayılamaz.

Leh ve aleyhindeki fikirler nazara alınıp, hangi seçim sisteminin memleket gerçek ve yararına uygun düşeceği konusu ile tartışılması her zaman devam edegelecek bir husus bulunmaktadır.

Ancak, bu tasarının hazırlanması sırasında bütün görüşlerle birlikte, millî bakıyeler sisteminin yukarıda özetlenen ve lehinde bulunan fikirler ve özellikle, gerek seçim kanunlarının ve gerekse Anayasamızın tedvini sırasında beliren düşünceler dikkatle göz önünde tutulup, 1961 yılında yürürlüğe konulan kanunlarla kabul edilen esasların memleket yararına daha uygun olduğu sonucuna varılmış ve bu itibarla, 304 ve 306 sayılı kanunların, bilâhara yapılan tadillerden önceki şekilleriyle yürürlüğe konulması zımında hüküm sevk edilmiştir.

Filhakika, siyasi partilerin program ve tutumlarıyla vatandaş tarafından benimsedikleri nisbette ve zaman bahis konusu olmadan kuvvetli hale gelip kendilerini Parlâmentoda daha fazla üye ile temsil etmelerine bizzat millî irade yol açacağından, bu tarz yerine, yalnız lehindeki fikirlerle savunulan, ancak uygulanması zor ve yanıltıcı, millî iradenin tecellisini geciktirici, bakıye oyların kıymetlendirilmesi bakımından eşitsiz ve oy kaybına sebebiyet verilmemesi amacı güdülmüşken; çevrelere bölünmüş seçim düzenini bir çevre kabul edip, başka çevre adaylarının diğer bir çevreden seçilmiş bulunmalarına müncer olan millî bakıyeler sisteminin, tatbikatta memleket gerçek ve yararlarına uygun düşmediği hususu da, bir vakıa olarak anlaşılmıştır.

Ayrıca bu sakıncaları yanında, 306 sayılı Kanunun hem siyasi partiler ve hem de bağımsız adaylar yönünden baraj sistemi ile öngördüğü esitlik, bu defa bağımsız adaylar aleyhine huzulmuş ve ezcümle, son seçimlerde geçerli oyların 2.24 ve 2.97 sini topluvabilen siyasi partiler Millet Meclisinde üyeye sahibolurlarken, oyların 3.19 una tekabül eden 296 528 geçerli oy, bir oyun kaybedilmemesi düşüncesine rağmen, nispi temsil esasının bir gereği olarak bizzatıure değerlendirilememiş, hususiyle başka çevre adaylarını, siyasi partilerin genel merkezlerindeki yetkili organlarla belli edilmesi üzerine, milletvekilleri olarak gören bir çevrenin seçmenleri de tatmin olamamışlardır.

3. Tasarı ile, birleşik oy puslası usulü kaldırılmıştır.

Yararlı yönü bulunmamakla beraber, son seçimlerde 441 115 seçmen oyunun geçerli sayılmamasında en başta gelen nedenlerden biri olan ve seçim giderlerini çoğaltması yanında, seçim kanunlarındaki bazı sürelerin artırılmasına yol açan; düzenlenmesi, bastırılması ve dağıtılması konularında Yüksek Seçim Kuruluna gereksiz görevler tahmil eden, seçmenleri yanıltan, özellikle, bir siyasi partinin puslasında, belirli bir yere basılmak suretiyle oy vereni belli edebilecek sakıncaları bulunan birleşik oy puslası usulü yerine, 298 sayılı Kanunun bununla

ilgili 78 ve 103 ncü maddelerindeki değişikliğin kaldırılması suretiyle, durum eski haline ifrağ edilmiştir.

4. Son milletvekili genel seçimlerinde, seçmen niteliğini haiz oldukları halde, oyunu, kullanmayan 3 931 075 seçmenin mevcudiyeti göz önünde tutularak, bunun en başta gelen nedenlerinin, kütükler kesinleştikten sonra türlü sebeplerle yapılan yer değiştirmelerden ileri geldiği sonucuna varılmış, bu mahzurları bertaraf üzere tasarının 3 ncü maddesiyle, 298 sayılı Kanunun 46 ncı maddesine iki bend ilâve edilmiştir.

Maddenin (a) bendi, kesinleşmiş bulunan kütüklere kaydedilmeyen ve seçmen niteliğini sahip vatandaşların; (b) bendi ise, kütüklere kaydedildikten sonra görev sebebiyle başka seçim bölgesine nakleden seçmen ve bunun seçme niteliğine haiz aile fertlerinin oy kullanabilmelerini sağlamak üzere sevk edilmiştir.

(B) Madde gerekçeleri

Madde 1. Tasarının 1 ncı maddesi; genel gerekçe kısmında özetlenen amaçları sağlamak üzere, 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanununu değiştiren 447 sayılı Kanunla; 298, 304, 306 sayılı kanunları tadil eden 533 ve 656 sayılı kanunların belirli maddelerini yürürlükten kaldırmaktadır.

Madde 2. — Genel olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçiminde uygulanacak hükümleri göstermektedir.

2 ncı maddenin (a) bendi; 1 ncı maddenin (a) ve (b) bendleri gereğince 533 ve 656 sayılı kanunların yürürlükten kaldırılan maddeleri dışında, tasarının öngördüğü seçim sistemleri ile çelişik bulunmayan ve bir ihtiyacı karşılıyan 533 sayılı Kanunun 1, 2, 5, 10 ve değişik şekli ile 6 ve 11 ncı maddelerinin ve 656 sayılı Kanunun 8, 11 ve 14 ncü maddelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçimlerinde uygulanacağını hüküm altına almıştır.

Cumhuriyet Senatosu ve Milletvekili Seçimi kanunlarında önseçimlerle ilgili hükümlerin belli edilmesine kadar, Siyasi Partiler Kanununda yer alan ve önseçime taallük eden hükümlerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri seçimlerinde uygulanmasını sağlamak bakımından, maddenin (b) bendi sevk edilmiş bulunmaktadır.

Maddenin (c) bendi; yukarıdaki (a) ve (b) bendleri ile birlikte, tasarının 3 ilâ 7 ncı maddelerinde yer alan hükümlerin ve (Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Seçimi Kanununun değiştirilmesine dair 17 . 4 . 1964 gün ve 447 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği yayım tarihi bulunan) 22 Nisan 1964 tarihinden önce yürürlükte olan hükümleriyle; 298, 304 ve 306 sayılı kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçiminde uygulanmasını sağlamak bakımından sevk edilmiş bulunmaktadır.

Madde 3. — Genel gerekçe kısmının 4 ncü paragrafında açıklandığı şekilde, seçmen oyunun kaybedilmesine meydan verilmemek üzere, 298 sayılı Kanunun 46 ncı maddesine, tasarının işbu 3 ncü maddesi hükmü ile (a) ve (b) bendleri ilâve edilmiş bulunmaktadır.

Madde 4. — 533 sayılı Kanunun 11 ncı maddesiyle, 306 sayılı Kanunun tercihli oya ilişkin hükümleri yürürlükten kaldırılmış olduğundan, 306 sayılı Kanunun 33 ncü maddesi, mevcut hükümlerle ahenkli bir hale getirilmek üzere, tasarının 4 ncü maddesi hükmü sevk edilmiştir.

Madde 5. — 533 sayılı Kanunun 6 ncı maddesiyle 306 sayılı Kanunun 10 ncü maddesinin son fıkrası değiştirilmiş olduğundan, aynen muhafaza edilen bu değişikliğe mütenazır olarak 304 sayılı Kanunun 7 ncı maddesinin 2 ncı fıkrası da, bu madde ile değiştirilmiş bulunmaktadır.

Madde 6. — 306 sayılı Kanunun müddetlerle alâkalı hükümlerine mutabakatı teminen, önseçimlerin, oy verme gününden önceki 35 ncü gün yapılacağını öngören değişiklik, tasarının bu maddesi ile sağlanmıştır.

Madde 7. — 304 sayılı Kanuna eklenen iki geçici madde ile; Cumhuriyet Senatosu üyelerinin ikinci üçte birinin yenilenmesi seçimine mahsus olmak üzere, önseçimlere katılacak partili seçmenler hakkında 10 Ekim 1965 tarihinde yapılan milletvekilleri genel seçiminde uygulanan usullerin ve Siyasi Partiler Kanununun geçici 2 ncı maddesi hükmünün, keza bu kanunun yürürlüğe gir-

mesini takibedecek Cumhuriyet Senatosu üyelerinin ikinci üçte birinin yenilenmesi seçiminde de uygulanacağı derpiş edilmiştir.

Madde 8. — Siyasi Partiler Kanununa eklenen bu madde ile; siyasi partilerin kendi tüzük ve yönetmeliklerine göre il ve ilçe teşkilâtını kuracak kimselerin o il ve ilçede en az üç aydan beri ikâmet etmeleri gerektiği ve bir siyasi partinin il ve ilçe teşkilâtını kuran kimselerin, aynı partinin diğer bir il ve ilçe teşkilâtını kuramayacakları ve buna aykırı hareket edenler hakkında 3 aydan 6 aya kadar hapis cezası uygulanacağı, tasarının 8 nci maddesi ile öngörülmüş bulunmaktadır.

Madde 9. — Yürürlük tarihini göstermektedir.

Madde 10. — Yürütmekle görevli makamı belirtmektedir.

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin seçimlerinde uygulanacak hükümler hakkında kanun tasarısı

MADDE 1. — a) «Seçimlerle ilgili kanunların bâzı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında 13 . 2 . 1965 gün ve 533 sayılı Kanun» un; 3, 4, 7, 8, 9 ve 12 nci maddeleri ile, 6 nci maddesinin 1 nci fıkrasında ve 11 nci maddesinde yer alan (17 Nisan 1964 tarihli ve 447 sayılı Kanunun 1 nci maddesinin 1 nci bendi ile değiştirilmiş olan 24 Mayıs 1961 tarihli ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanununun 1 nci maddesi gereğince Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Seçiminde de uygulanan) şeklindeki ibareler,

b) «Seçimlerle ilgili kanunların bâzı hükümlerinin değiştirilmesi ve bu kanunlara bâzı hükümler eklenmesi hakkında 14 . 7 . 1965 gün ve 656 sayılı Kanun» un; 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 15 ve 16 nci maddeleri,

c) «Cumhuriyet Senatosu üyeleri seçimi Kanununun değiştirilmesine dair 17 . 4 . 1964 gün ve 447 sayılı Kanun»,

Yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 2. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçiminde;

a) 1 nci maddenin (a) ve (b) bendleri gereğince, «seçimlerle ilgili kanunların bâzı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında 13 . 2 . 1965 gün ve 533 sayılı Kanun» ve «Seçimlerle ilgili kanunların bâzı hükümlerinin değiştirilmesi ve bu kanunlara bâzı hükümler eklenmesi hakkında 14 . 7 . 1965 gün ve 656 sayılı Kanun» un, yürürlükten kaldırılan maddeleri dışında kalan hükümleri,

b) 13 . 7 . 1965 gün ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanununun geçici 1 nci maddesi hükmü,

c) İşbu kanunun 3 ilâ 7 nci maddeleri hükümleri saklı kalmak üzere: «Seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkında 26 . 4 . 1961 gün ve 298 sayılı Kanun» un, «24 . 5 . 1961 gün ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu üyelerinin Seçimi Kanunu» nun ve «25 . 5 . 1961 gün ve 306 sayılı Milletvekili seçimi Kanunu» nun, 22 Nisan 1964 tarihinden önce yürürlükte olan hükümleri;

Uygulanır.

MADDE 3. — Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında 26 . 4 . 1961 gün ve 298 sayılı Kanunun 46 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

«Kütüklerin ve sandık seçmen listelerinin kesinleşmesi,

Madde 46 — Askı süresi sona erdikten ve itirazlar üzerine verilen kararlar ve bu kararlara göre yapılan işlemler tamamlandıktan ve gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra, kütükler ve sandık seçmen listeleri kesinleşir.

Düzeltilme işlemleri 39 nci ve 40 nci maddelerde olduğu gibi İlçe Seçim Kurulu Başkanı tarafından ayrıca onaylanır. Düzeltilme olmamış ise bu husus kütük ve Sandık seçmen listelerinin sonuna kaydolunur.

Siyasi Partilere verilmiş olan Sandık seçmen listeleri de istekleri üzerine son şekline göre düzeltilir.

Seçmen kütükleri ile sandık seçmen listelerinin, kesinleşmeye ilişkin süreler saklı kalmak üzere, en geç oy verme gününden önceki 20 nci gün akşamına kadar tamamlanmış ve kesinleşmiş olması şarttır.

Kesinleşen kütükler ve sandık seçmen listeleri üzerinde hiçbir değişiklik yapılamaz. Ancak;

a) Oy verme niteliğine sahip, seçmen olup da kesinleşmiş bulunan seçmen kütüklerine ve bu kütüklere göre düzenlenen sandık seçmen listelerine kaydedilmemiş bulunanlar, oy verme gününden beş gün öncesine kadar, o yer İlçe Seçim Kurulu Başkanına başvurarak, seçmen kütüklerine ve sandık seçmen listelerine kayıtlarının yapılması için müracaat edebilirler.

İlgilinin; nüfus hıviyet cüzdanı, halen ikâmet etmekte olduğu mahalle veya köyün ihtiyar kurulundan verilmiş bir oturma belgesi ve varsa, çalıştığı iş veya göreve ait alâkalı daire, müesseseye veya iş yerinden verilmiş onanlı bir belge ile yapacağı müracaat üzerine; İlçe Seçim Kurulu Başkanı, bu belgelerle birlikte müracaatının adli sicil kayıtlarına göre sabıka durumunu da inceledikten sonra, bu kanunun 7 ve 8 nci maddeleri gereğince, kendisinin seçmen kütüğüne ve sandık seçmen listesine kaydı gerekli ve oy verme niteliğine sahip seçmen bulunduğu sonucuna varırsa, bu konuda bir karar vererek, seçmeni, kütüğe ve sandık seçmen listesine ilâve eder.

İlçe Seçim Kurulu Başkanının yukarıdaki fıkra uyarınca, yaptığı inceleme sonucu ve gerektiğinde yalnız müracaatçıyı dinledikten sonra vereceği kararlar kesindir.

Kesinleşen seçmen kütüklerinde ve bu kütüklere göre düzenlenmiş sandık seçmen listelerinde kayıtlarının bulunması gerektiğine dair, haklarında İlçe Seçim Kurulu Başkanı tarafından karar verilenler, İlçe Seçim Kurulu Başkanının belli edeceği bir sandıkta oylarını kullanabilirler.

b) Kütüğüne yazılı bulunduğu seçim bölgesinden görev dolayısıyla ayrılmış olan seçmenlerle, bunların seçme yeterliğine haiz aile fertleri, nezdinde görev yapılan daire veya kuruluşun yetkili âmiri tarafından verilmiş resmî bir belge ve mevcut seçmen kartları ile, oy verme gününden on gün öncesine kadar buldukları yer İlçe Seçim Kurulu Başkanına başvurarak, o yerde oy verme talebinde bulunabilirler.

İlçe Seçim Kurulu Başkanı bu konuda yapılacak müracaat üzerine, seçmenin evvelce kütüğüne kayıtlı olduğu yer İlçe Seçim Kurulu Başkanına müracaatı derhal telgrafla bildirerek, orada oy kullanmayacak seçmenin kayıtlı olduğu kütük ve sandık seçmen listesinden kaydının silinmesini ve bu eihetin bildirilmesini ister. Gelecek cevap üzerine de, ittihaz edeceği kesin bir kararla, seçmeni bulunduğu yer seçmen kütüğüne ve sandık seçmen listesine ilâve eder.

Bu şekilde kütüğe ve sandık seçmen listesine ilâve olunan seçmene evvelce verilmiş olan seçmen kartı iptal edilerek, yeni bir seçmen kartı verilir ve seçmen, listesine dâhil edildiği sandıkta oyunu kullanabilir.

Yukarıda (a) ve (b) bentlerinde belirtilen şekilde, kütüklere ve sandık seçmen listelerine yapılan ilâve kayıt işlemlerinden sonra; ilçe seçim kurulu başkanı, karar gereğince yapılan ilâve kayıtlar hakkında lüzumlu meşruhatı verir ve bu kanunun 39 ve 40 nci maddelerinde olduğu gibi mühürleme, imzalama ve onaylama işlemini yapar, ayrıca siyasi partilere verilmiş olan sandık seçmen listeleri de istekleri üzerine, son şekline göre düzeltilir.»

MADDE 4. — 25 . 5 . 1961 gün ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 33 ncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

«Siyasi parti adaylarından seçilenlerin tesbiti,

Madde 33. — Siyasi parti adaylarından seçilenler, aşağıdaki şekilde tesbit edilir:

32 nci madde gereğince, her partinin kazandığı milletvekilliği sayısı tesbit edildikten sonra, her parti için ayrı ayrı olmak üzere; adayların adları, parti aday listesindeki sıraya göre alt alta yazılır. Yüksek Seçim Kuruluna verilen aday listelerindeki sıra, seçimlerde, partilerin kazandıkları milletvekilliklerinin sırasının tesbitine esas olur ve her seçim çevresinde 32 nci maddenin 2 nci fıkrası gereğince partilere düşen milletvekilliği sayısı kadar milletvekili, her parti listesinin başından itibaren sayılmak suretiyle seçilmiş sayılır.

Bu işlemler açık olarak yapılır ve adaylarla müşahitler hazır bulunabilirler.

İl seçim kurulu başkanı, milletvekilliğine seçilenleri gösteren tutanağın bir suretini, o seçim çevresinde derhal ilân ettirir; diğer bir suretini de bir hafta süre ile il seçim kurulu kapısına astırır.»

MADDE 5. — 24 . 5 . 1961 gün ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanununun 7 nci maddesinin 2 nci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

«Şu kadar ki, siyasi partilerin seçime katılabilmeleri için, kendi tüzüklerine göre ilk genel kongrelerini yapmış olmaları ve en az onbeş ilde en az altı ay evvel il ve ilçe teşkilâtı kurmuş bulunmaları veya ilk genel kongrelerini yapmış olmak kaydı ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısında gruba sahibolmaları ve teşkilâtı olsun veya olmasın en az onbeş ilin her birinde o seçim çevresinin çıkaracağı Cumhuriyet Senatosu Üye sayısına eşit sayıda aday göstermeleri gerekir.»

MADDE 6. — 13 . 7 . 1965 gün ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 128 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

«Madde 128. — 25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 15 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Siyasi partilerin adaylarını tesbit etmeleri

Madde 15. — Siyasi partiler, aday listelerini ve adaylarının listelerdeki sıralarını kanuna ve kendi tüzük ve yönetmeliklerine göre seçim kurullarının denetiminde oy verme gününden önceki otuzbeşinci gün yapılacak bir önseçimle tesbit ederler.

Siyasi partilerin yetkili organ veya kurul veya mercilerince aday gösterilmesi ve adayların sırasının tesbit edilmesi konusunda kanun ile parti tüzük ve yönetmeliklerinde yer alan hükümler saklıdır.»

MADDE 7. — 24 . 5 . 1961 tarih ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanununa aşağıdaki 4 ve 5 nci geçici maddeler eklenmiştir :

«GEÇİCİ MADDE 4. — Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin 2 nci, üçte birinin yenilenmesi seçimine mahsus olmak üzere; Siyasi partilerce, önseçimlere katılacak partili seçmenler, 10 Ekim 1965 tarihinde yapılan Milletvekilleri Genel Seçiminde uygulanan usullere göre tesbit edilir.

GEÇİCİ MADDE 5. — 13 . 7 . 1965 tarih ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanununun geçici 2 nci maddesi hükmü; bu kanunun yürürlüğe girmesini takibedecek, Cumhuriyet Senatosu üyelerinin 2 nci üçte birinin yenilenmesi seçiminde de uygulanır.»

MADDE 8. — 13 . 7 . 1965 gün ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanununa aşağıdaki madde eklenmiştir :

Ek madde — Siyasi partilerin kendi tüzük ve yönetmeliklerine göre il ve ilçe teşkilâtlarını kuracak kimselerin, o il ve ilçede en az 3 aydan beri ikamet etmeleri gerekir.

Birinci fıkra gereğince, bir siyasi partinin ve ilçe teşkilâtını kuranlar, aynı partinin diğer bir il ve ilçe teşkilâtını kuramazlar.

Bu madde hükümlerine aykırı hareket edenler hakkında, üç aydan altı aya kadar hapis cezası hükmolunur.

MADDE 9. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 10. — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

12 . 1 . 1966

Başbakan <i>S. Demirel</i>	Devlet Bakanı <i>C. Bilgehan</i>	Devlet Bakanı <i>R. Sezgin</i>	Devlet Bakanı <i>K. Ocak</i>
Devlet Bakanı <i>A. F. Alişan</i>	Adalet Bakanı <i>H. Dincer</i>	Millî Savunma Bakanı <i>A. Topaloğlu</i>	İçişleri Bakanı <i>F. Sükan</i>
Dışişleri Bakanı <i>İ. S. Çağlayangil</i>	Maliye Bakanı <i>İ. Gürsan</i>	Millî Eğitim Bakanı V. <i>C. Bilgehan</i>	Bayındırlık Bakanı <i>E. Erdinç</i>
Ticaret Bakanı <i>M. Zeren</i>	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı <i>E. Somunoğlu</i>	Güm. ve Tekel Bakanı <i>İ. Tekin</i>	Ticaret Bakanı <i>B. Dağdaş</i>
Ulaştırma Bakanı <i>S. Öztürk</i>	Çalışma Bakanı <i>A. N. Erdem</i>	Sanayi Bakanı <i>M. Turgut</i>	En. ve Ta. Kay. Bakanı <i>İ. Deriner</i>
Turizm ve Ta. Bakanı <i>N. Kürşad</i>	İmar ve İskân Bakanı <i>H. Menteseoğlu</i>	Köy İşleri Bakanı <i>S. O. Avcı</i>	

Geçici Komisyon raporu

Millet Meclisi
Geçici Komisyonu
Esas No. : 1/100
Karar No. : 2

26 . 2 . 1968

Millet Meclisi Başkanlığına

Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine arzı Bakanlar Kurulunca 12 . 1 . 1966 tarihinde kararlaştırılan «Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçimlerinde uygulanacak hükümler hakkındaki kanun tasarı» Millet Meclisi Başkanlığına; Millet Meclisi Genel Kurulunun 2 . 2 . 1966 tarihli 40 nci Birleşiminde kurulmasına karar verilen ve ahiren yine aynı Kurulun 5 . 2 . 1968 tarihli 36 nci Birleşiminde teyiden kurulması öngörülen Geçici Komisyonumuza gönderilmesi üzerine, İçişleri Bakanı, Devlet Bakanı ve Adalet Bakanı Vekili ve Adalet Bakanı ile ilgili Bakanlıklar temsilcileri hazır oldukları halde 9 . 2 . 1968, 16 . 2 . 1968 ve 18 . 2 . 1968 tarihlerinde Komisyonumuzda tetkik ve müzakere olundu.

Seçimlerle ilgili kanunlar ve bu kanunlara yapılan ilâve ve değişiklikler :

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinde uygulanan hükümler genel olarak Kurucu Meclis tarafından yapılmış üç anakanunla tesbit edilmiş bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla;

1. 26 . 4 . 1961 tarihli 298 sayılı Seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkında Kanun,

2. 24 . 5 . 1961 tarih ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu üyeleri Seçimi Kanunu,

3. 25 . 5 . 1961 tarihli 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunudur.

M. Meclisi (S. Sayısı : 73 e 1 nci ek)

1961 genel seçimlerinden önce bu anaseçim kanunlarında yapılan değişiklikler :

1. 298 sayılı Seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkındaki kanuna, 16 . 8 . 1961 tarihinde 347 sayılı Kanunla altı geçici madde eklenmiş,
2. Ve yine 298 sayılı Kanunun 49, 57 ve 151 nci maddeleri 25 . 8 . 1961 tarihinde 356 sayılı Kanunla değiştirilmiştir.
3. 306 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 34 ve 35 nci maddeleri 16 . 8 . 1961 tarihinde 348 sayılı Kanunla değiştirilmiş ve ayrıca bu kanuna geçici bir madde eklenmiştir.
4. 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu Seçimi hakkındaki Kanunun 14 ncü maddesi 16 . 8 . 1961 tarihinde 349 sayılı Kanunla değiştirilmiş ve bu anaseçim kanunlarında Kurucu Meclis tarafından yapılan bu değişikliklerden sonra 1961 genel seçimlerine gidilmiş ve yukarıda zikredilen üç anakanun uygulanmak suretiyle 1961 genel seçimleri gerçekleştirilmiştir.

1961 genel seçimlerinden sonra seçimlerle ilgili kanunlarda yapılan değişiklikler :

1. 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimi Kanununun 4 ncü maddesiyle ikinci geçici maddesi 29 . 5 . 1963 tarihinde 238 sayılı Kanunla değiştirilmiş ve ilk kısmi Senato seçimlerinin 1963 yılı içerisinde, iki senenin hitamında yapılması yerine 1964 yılı Haziran ayında yapılması lâzımgeldiği hükümlerini getirmiştir.
2. 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu üyeleri Seçimi Kanununun değiştirilmesine dair 17 . 4 . 1964 gün ve 447 sayılı Kanunla, Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde ekseriyet usulü kaldırılmış ve bu seçimlerin de 1961 genel seçimlerinde, Milletvekilleri seçimi için uygulanan 306 sayılı Kanununun tesbit ettiği nispi temsil esasına göre yapılması öngörülmüş ve fiilhakika 1964 yılı Haziran ayında yapılan ilk kısmi Senato seçimlerinde bu kanun uygulanmıştır.

3. 1965 genel seçimlerinden evvel, 13 . 2 . 1965 tarihli 533 sayılı, Seçimlerle ilgili kanunların bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki Kanun ile 298, 304 ve 306 sayılı seçimlerle ilgili kanunların bazı maddeleri değiştirilmiş ve bu kanunlara bazı maddeler eklenmiş ve sonuç olarak Kurucu Meclis tarafından kabul edilen seçim sistemlerinden farklı, yeni bir sistem meydana getirilmiştir. Yapılan bu değişikliklerle özet olarak;

a) Millî bakıyeler sistemi getirilmiş ve bu yeni sistemin her iki Meclis seçimlerinde de uygulanması öngörülmüş,

b) Sistemin icabı baraj usulü ve tercihli oya ilişkin hükümler kaldırılmış,

c) Ve her iki Meclis seçimlerinde de birleşik oy puslası usulü yürürlüğe konmuştur.

4. 1965 genel seçimlerinden önce son değişiklik 14 . 7 . 1965 tarihli 656 sayılı, seçimlerle ilgili kanunların bazı hükümlerinin değiştirilmesi ve bu kanunlara bazı hükümler eklenmesi hakkındaki Kanun ile gerçekleştirilmiştir. 656 sayılı bu Kanunla 298, 304, 306 ve bu kanunları tadil eden 13 . 2 . 1965 gün, 533 sayılı Kanun hükümlerinde önemli değişiklikler yapılmıştır.

Özet olarak; her iki seçimde uygulanması öngörülen millî bakıyeler sisteminde:

a) Bakıye oylardan kazanmış sayılacakların parti genel merkezleri tarafından tesbit edilme şeklinde değişiklik yapılarak 533 sayılı Kanunla derpiş edilen üçtebirlerin tesbitindeki tefrik kaldırılmış,

b) Birleşik oy puslasının kullanılma şekli üzerinde ve bazı müddetlerde zorunlu değişiklikler yapılmış,

c) Ve ilk defa yeni bir usul ihdas edilerek birden fazla Senato üyesi çıkararan seçim çevrelerinde seçim sayısının tesbiti için o çevrenin çıkaracağı üye sayısına itibari olarak (bir rakamı) ilâve edilmesi ve bu usulün milletvekilleri seçiminde yalnız iki milletvekili çıkararan seçim çevrelerinde uygulanması kabul edilerek (değişiklik yapılmış ve 1965 milletvekili genel seçimleri ile ahiren yapılan kısmi Senato seçimlerinde 298, 304 ve 306 sayılı kanunlar bu değişikliklerle uygulanmıştır.

Komisyonumuzda görüŖülen seçimlerle ilgili kanun tasarısının özellikleri:

On maddeden ibaret kanun tasarısında;

1. Cumhuriyet Senatosu Seçimlerinde ekseriyet usulünün uygulanması,
2. Millet Meclisi seçimlerinde 25 . 5 . 1961 tarihli 306 sayılı Kanunun 1961 genel seçimlerinde uygulanan Ŗekil ve Ŗumülü ile nispi temsil usulünün uygulanması,
3. Birleşik oy puslasının kaldırılması,
4. Siyasi partilerden birinin il ve ilçe teşkilâtını kuranların diğeri il ve ilçe teşkilâtını kurmayacakları hususunun vuzuha kavuşturulması,
5. Ve seçim kurullarının kararları ile kesinleşen kütüklere belirli hallerde seçmen kütüklerine kaydedilme imkânının sağlanması öngörülmektedir.

Komisyonumuzda yapılan görüşmelerin özeti :

Komisyonumuzda yapılan müzakerelerde, yukarıda beş madde halinde anaprensip ve öngördüğü hususlar belirtilen Hükümet tasarısı esas alınmış ve maddelere geçilmesi hususu kabul edildikten sonra, yapılan görüşmelerin ışığı altında Komisyonumuz üyelerinden Adana Milletvekili Ali Bozdoğanlı ve Eskişehir Milletvekili Şevket Asbuzoğlu'nun ayrı ayrı vermiş buldukları öneriler istikametinde, Geçici Komisyonumuzca düzenlenecek rapor ve tasarı metnin de yer alması iktiza eden prensipler, tasarının birinci maddesinin müzakeresi sırasında oylanmak suretiyle tesbit edilmiş ve sırasıyla ;

1. Hükümet tasarısında mevcut ve birleşik oy puslasının kaldırılmasına mütedair olan hükümün tasarıdan çıkartılmasına ve birleşik oy puslasına ilişkin mer'i hükümlerin aynen ipkasına,

2. Tasarıda Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde uygulanması istenen ekseriyet usulünün reddine ve Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde de Millet Meclisi seçimlerinde uygulanması öngörülecek nispi temsil usulünün uygulanmasına,

3. Seçmen niteliğini haiz oldukları halde, seçmen kütüklerinin kesinleşmesi sebebiyle oyunu kullanamayan seçmenlerin belirli hallerde seçim kurullarının kararıyla seçmen kütüklerine kaydedilmelerini sağlayacak hükümlerin, esas kanununda yer alması ve geçmişte bazı muhurlar tevhit ettiğini tesbit edilmiş bulunduğu gerekçesiyle tasarıdan çıkartılmasını,

4. Siyasi Partilerden birinin il ve ilçe teşkilâtını kuranların, diğeri il ve ilçe teşkilâtını kurmayacakları hususunun vuzuha kavuşturulması için tasarının 8 nci maddesiyle 648 sayılı Kanuna bir madde ilâvesini öngören teklifin, 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu üzerinde yapılacak bir değişiklikle ele alınması hususunu, kanun yapmak tekniğine daha uygun düşeceği gerekçesiyle tasarıdan çıkartılmasına ittifaken karar verilmiş ve tasarı metni üzerinde yapılan görüşmeler, her iki Mecliste uygulanması kararlaştırılan nispi temsil esasının Ŗekil ve Ŗumülünün tesbitine ve mer'i millî bakıyeler sisteminin kaldırılması veya bugünkü halinin muhafazası veya başka bir Ŗeklinin tesbitinin mümkün olup olamayacağını araştırılmasına hasredilmiş ve ancak değişik düşünce ve tekliflerle karşılaşılması muvacehesinde bu konuda Komisyonumuz üyeleri arasında ittifakın teminine imkân hâsıl olamamıştır.

Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimlerinde tatbiki kararlaştırılan nispi temsil usulünün Ŗekil ve Ŗumülü üzerinde yapılan görüşmeler sırasında Komisyonumuz üyeleri genel olarak, ittifak ile 1965 genel seçimlerinde uygulanan Ŗekli ile millî bakıyeler sisteminin çeşitli cep-heleriyle bazı muhurlar tevhit ettiğini beyan etmişler ve ancak bir kısım üyelerin millî bakıyeler sisteminin tamamıyla kaldırılması görüşüne mukabil diğeri bir kısım üyeler millî bakıyeler sisteminin muhafazasını ve sakınca tevhit ettiği tesbit edilen kısımlarının değiştirilmesinin daha uygun olacağını savunmuşlar ve Komisyonumuz üyelerinden İstanbul Milletvekili Coşkun Kırcı ile Konya Milletvekili Faruk Önder millî bakıyeler sisteminin kaldırılmasına taraftar olmakla beraber her iki Mecliste uygulanması öngörülen nispi temsil sisteminin 1961 milletvekilleri seçimlerinde uygulanan Ŗekilden farklı bir esasa bağlanmasını uygun mütalâa etmişler ve Komisyonumuza ayrı ayrı

muhtıra şeklinde sundukları iki tavrın oya sunulmamasını talebettiklerinden taleplerine uyularak bu iki muhtıra oya sunulmamış ve ancak, aynen rapora derci uygun mütalâa edilmiştir.

Tasarının birinci maddesinin tesbitinde, komisyonumuz üyesi Nevzat Şener tarafından verilmiş önergedeki esaslar, ekseriyetle kabul edilmiş ve birinci madde bu şekilde tesbit edildikten sonra tasarının 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8 nci maddeleri ittifa san tasarıdan çıkartılmış, yürütmeye taallük eden tasarının 9 neu maddesi ikinci madde olarak, 10 neu maddesinde üçüncü madde olarak değiştirilmek suretiyle kabul edilmiştir.

Komisyonumuzca yeniden düzenlenen tasarı metninin anaprensipieri ve yapılan değişiklikler:

1. Tasarının (Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçimlerinde uygulanacak hükümler hakkında kanun tasarısı) şeklindeki unvanı, komisyonumuzca kabul edilen prensipler muvacehesinde, madde metninde yapılan değişikliklere uygun olarak (Seçimlerle ilgili kanunların bâzı maddelerinin yürürlükten kaldırılmasına ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa bâzı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı) şeklinde değiştirilmiştir.

2. 656 sayılı Kanunla muaddel 533 sayılı Kanunun kabul etmiş bulunduğu millî bakıyeler usulü her iki Meclis seçimlerinde terkedilmiş ve 306 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanununun 1961 genel seçimlerinde uygulanan şekli kabul edilmiştir. Bu sistem nispî temsil basit harici kısmet sistemidir. Ancak tercihli oya ilişkin hükümler hariç tutulmuştur.

3. Seçim sayısına itibari rakam ilâvesi kaldırılmıştır.

4. Cumhuriyet Senatosu üyeleri seçimlerinde de aynı usulün uygulanması benimsenmiştir.

5. Birleşik oy pusulası usulü aynen muhafaza edilmiştir.

6. Kesinleşen seçim kütükleri hakkındaki hükümler ile 648 sayılı Siyasi Partiler Kanununa bir madde eklenmesi istemine ait hususlar tasarıdan çıkarılmış ve genel olarak 1961 yılında Kurucu Meclisin meydana getirdiği seçim sistemine bağlı kalınmıştır.

G E R E K Ç E

Her ne kadar millî bakıyeler sistemini öngören 13.2.1965 tarihli 533 sayılı Kanunun gerekçesinde, millî iradenin olduğu gibi aksetmesi ve bütün partilerin en adaletli tarzda temsil edilmeleri için kabul edilen millî bakıyeler sisteminin vatandaşlar arasındaki siyasi barış ve huzuru korumak ve gerçekleştirmek bakımından o gün taşıdığı önemin, bütün mülâhazaların üstünde sayılması gerektiği, ifade olunmakta ve yasama meclislerindeki müzakereler sırasında da bu usulün yalnız lehindeki görüşlere değinilerek Anayasamızın siyasi partileri büyüklü, küçüklü tarif etmediği, gövdelerinin büyüklüğü ve aldıkları oyların miktarı ne olursa olsun kanuni hakları çerçevesinde teşekkül eden her siyasi partinin Anayasa muvacehesinde eşit haklara sahibolduğu, evvelki seçimlerde vatandaş oylarının iki bölümde toplanmak istidadını taşıdığı, bununla beraber küçük partilere düşen oyların da önemli olup, bu oyların kaybolmasının millî irade kavramı ile bağdaşmadığı, millî bakıyeler usulünün; istikrar unsuru bütün partilerin yaşamasına imkân vereceği ve seçmen oylarının kaybına imkân bırakmayacağı belirtilmiş ve tasarı metnine muhalif komisyon üyeleri az veya çok farklı olarak aynı görüşleri belirtmişler ise de;

Bugün mevcut seçim sistemlerinin leh ve aleyhindeki görüşler tebellür etmesine rağmen, demokrasiyi uygulayan ülkelerde muhtelif seçim sistemleri farklı şekilleriyle tatbik edilmektedir. Bu itibarla mevcut seçim sistemlerinden munhasıran birini, yalnız lehinde olan taraflarıyla ele alıp, diğerlerinden üstün tutmak pek tabiidir ki, gerçeğin tam olarak ifadesi sayılamaz.

Leh ve aleyhindeki görüşler nazara alınıp, hangi seçim sisteminin memleket gerçek ve yararlarına daha uygun olacağı her zaman tartışılması devam edecek bir husus bulunmakla beraber; siyasi partilerin program ve tutumlarıyla vatandaş tarafından benimsendiği nisbette ve zaman bahis konusu olmadan kuvvetli hale gelip, kendilerinin daha fazla üye ile Parlâmentoda temsil edilmelerine bizzat millî irade yol açacağından bu tarz yerine; uygulanması zor ve yanaltıcı, millî

iradenin tecellisini geciktirici, bakıyeye oyların kıymetlendirilmesi bakımından eşitliği temin etmiyen ve oy kaybına sebebiyet verilmemesi amacı güdüldürken, çevrelere bölünmüş seçim düzenini bir çevre kabul edip, başka çevre adaylarının diğer bir yerden seçilmiş sayılmalarına müncer olan millî bakıyeler sisteminin tatbikatta memleket gerçek ve yararlarına hiç bir şekilde uygun düşmediği hususu da ayrıca bir vakıa olarak anlaşılmış bulunmaktadır.

Bu sakıncalar yanında, 306 sayılı Kanununun hem siyasi partiler hem de bağımsız adaylar yönünden baraj sistemiyle öngördüğü eşitlik, bu defa bağımsız adaylar aleyhine bozulmuş ve özellikle son milletvekili genel seçimlerinde geçerli oyların 2,24 ve 2,97 sini toplayabilen siyasi partiler Millet Meclisinde üyeye sahibolurlarken oyların 3,19 una tekabül eden 256 528 geçerli oy, bir oyun dahi kaybedilmemesi düşüncesine rağmen, nispi temsil esasının bir icabı olarak bizzarure değerlendirilememiş ve en önemlisi; başka çevre adaylarının kendileri tarafından seçilmemiş olmasına rağmen kendi milletvekilleri olarak tâyin edilmeleri de seçmenleri tatmin etmemiştir.

Diğer taraftan aday tesbiti dışında, mukaddema 533 sayılı Kanununun 8 nci maddesiyle ve ahiren, 656 sayılı Kanununun 12 nci maddesiyle değiştirilen 306 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 33 ncü maddesi gereğince, siyasi partilerin genel merkezlerindeki yetkili organlarınca, kanunun tâyin ettiği oranda belli edilmeleriyle, millî bakıyeden seçilmiş sayıldıkları ifade olunan milletvekillikleri de, doktrinde yer aldığı şekilde, bir mânada iki dereceli seçime yol açmakta ve sonuç olarak Anayasanın 55/2 nci maddesiyle ciddi bir gelişikliğe meydan vermekte olduğu ve uygulama seyir ve temayülü bakımından birlik ve bütünlüğü zedeliyebileceği düşünülebilir.

Bu sebepler muvacehesinde, mevcut bütün seçim sistemleri yeniden incelenmiş, ayrıca 304 ve 306 sayılı kanunlarla, Anayasamızın tedvini sırasında beliren düşünceler dikkatle göz önünde tutulup 533 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önce, başarı ile uygulanan sistemin, memleketimiz gervçek ve yararlarına daha uygun olduğu neticesine varılmıştır.

Nitekim nispi temsil sisteminde artan milletvekilliklerinin dağıtılması konusu, 306 sayılı Kanunun tedvini sırasında Temsilciler Meclisi tarafından, her yönü ile görüşülmüş ve bu husustaki komisyon raporunda açıkça ifade edildiği üzere, kabul edilen sistem dışında mevcut usullerin ve bu meyanda bakıye oyların millî seçim çevresinde toplanıp, açık milletvekilliklerine tevzi şeklinin, yani millî bakıyeler usulünün yukarda özetlenen mahzurları dikkate alınıp, 306 sayılı Kanunda derpiş edilen en kuvvetli vasati sistemin daha âdil ve memleketin bünyesine daha uygun olduğu, sonucuna varıldığı belirtildikten sonra, yine aynı gerekçede, listeler arasında âdilâne dağıtımın ve bir hesap ameliyesi ile tatbiki en kolay şeklin, 533 sayılı Kanundan önce kabul edilen sistem olduğu açıkça ifade edilmiştir. İşte bu nedenlerle, 656 sayılı Kanunla değişik 533 sayılı Kanunun kabul ettiği millî bakıyeler sistemi terk edilerek yerine tercihli oya ilişkin hükümleri hariç, 306 sayılı Kanununun 20 Şubat 1965 tarihinden önce kapsadığı sistemi öngören komisyon metni hazırlanmıştır.

Yürürlük ve yürütme maddeleri hariç bir maddeden ibaret bulunan ve komisyonumuzca hazırlanan madde metninde 306 sayılı Kanununun 32, 33 ve 35 nci maddelerinde millî bakıyeler sistemine uygun değişiklikler yapan 533 ve 656 sayılı kanunların alâkalı maddeleri yürürlükten kaldırılmış ve 3066 sayılı Kanunun 533 sayılı Kanunla vâkı tadilinden evvel mevcut 32 ve 33 ncü maddeleri aynen eski yerlerine eklenmiştir.

Yine 32 nci maddeye uygun olarak tasarıya eklenmiş bulunan 33 ncü madde de, tercihli oya ilişkin hükümler hariç, evvelki 33 ncü maddenin aynı bulunmaktadır.

Komisyonumuzda ayrıca tasarının öncelik ve ivedilikle görüşülmesi karar altına alınmıştır.

Genel Kurulun tasvibine arz edilmek, öncelik ve ivedilikle görüşülmek üzere işbu rapor Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Geçici Komisyon Başkanı

Istanbul

İ. H. Tekinel

Sözcü

Ankara

K. Bağcıoğlu

Kâtip

Çorum

A. Topçubaşı

Adana

A. Bozdoğanoglu

Amasya
N. Şener

Ankara
O. Eren

Eskişehir
Muhallifim. Söz hakkım
baki
Ş. Asbuzoğlu

Hakkâri
Müstenkifim. Söz
hakkım saklıdır
A. Karahan

İstanbul
Muhallifim
C. Karca

Kars
Muhallifim. Söz hakkım
saklıdır
Â. Kurtel
İmzada bulunamadı

Konya
Muhallifim. Söz hakkım
saklıdır
S. F. Önder

Muş
Muhallifim. Söz hakkım
bakidir
N. Neftçi

Ordu
K. Şensoy

Sakarya
K. Eroğan

Sivas
Muhallifim
N. N. Arslan

Seçim Kanunu Karma Komisyonu Başkanlığına

Komisyonundan geçmiş olan seçim kanunu tasarısına muhalifim. Muhalefet şerhim aşağıdadır :

Millî bakıyenin, seçmen oylarının bir tanesinin dahi boşa gitmiyerek, bütün görüşlerin Parlâmentoya inikâsına imkân veren bir sistem olması itibariyle kaldırılmasına katiyen taraftar değilim. Ancak, bugünkü şekliyle bâzı mahzurlu tarafları varsa da bunların idaresi ve tadili ve hattâ Millî Bakıyeden istifade için bâzı kayıtların ilâve edilmesi uzlaştırıcı bir yol olarak düşünülebilir. Meselâ bir ilde geçerli oyların % 5 ini almamış olan bir partinin o ilde millî bakıyeden istifade etmemesi veya Türkiye çapında geçerli oyların % 5 ini almamış olan partilerin millî bakıyeden istifade edememeleri veyahut da bir ilde kullanılan geçerli oyların o ile ait Milletvekili adedine bölünmesinden elde edilecek barajın % 50 sini dahi almamış bir partiye ait oyun nazara alınmaması gibi şekil ve suretle bir kaydın ve asgari haddin konulması, millî bakıye milletvekillerinin 1/3 ünün genel merkez tarafından seçilmesi usulünün kaldırılıp en çok oy alan adayın millî bakıyeden istifade etmesi, müstakil adaylara da fırsat eşitliğinin tanınması gibi çeşitli yollarla bugünkü şeklim iktidarcı ileri sürülen mahzurlarını önlemek mümkün olabilir.

Fakat, kanaatimizce mutlâka, bütün fikirlerin Mecliste temsil edilmesine imkân veren ve vatandaş oylarının ziyana mâni olan millî bakıye sistemi devam ettirilmelidir. Aksi halde her ilde barajın çok cüzi miktarında altında oy almış olduğu için yüzbinlerce oy toplıyabilmiş bir partinin Mecliste temsilcisz kalması veya vatan sathında ekseriyette olmadığı halde bu kanunun boşluklarından istifade ederek muhalif oyları da kendi matlup hanesine yazmak suretiyle Mecliste ekseriyeti sağlıyan her hangi bir partinin zümre diktatörlüğü kurması mümkün olabilir ve bu hal bir daha da önlenemez.

Bundan başka bugün komisyonda kabul edilen tasarı Senato seçimleri için âdeta bir ekseriyet sistemi getirmektedir. Çünkü, illerimizin ekserisi bir veya iki senatör çıkarabilmektedir. Getirilmek istenen bu sistemle bu illerdeki seçim ekseriyet sistemi ile olacaktır. Bu itibarla, hiç değilse Senatoda barajın kaldırılması veya bâzı tahditler konacaksa yukarıki tahditlerle iktifa edilmesi ve barajın mümkün mertebe küçültülerek Senatoda da yurtta kuvvetli olan bütün partilerin temsiline imkân verilmesi iktiza eder.

Getirilen seçim kanunu memleket ihtiyaçlarına cevap veren bir kanun değildir. Demokratik rejimi yerleştirmek çabası içinde olan Parlâmentoların seçim kanunlarında yapacakları tadilatın bu istikamete müteveccih olması gerekir.

Mezkûr tasarıyı işte bu sebeplerle ve bu bakımlardan âdil yurt ihtiyâç ve gerçeklerine uygun bir tasarı olarak kabul edemiyeceğimi ve muhalif bulunduğumu arz ederim.

Bu görüşlerimi Yüce Mecliste de savunacağım.
Saygılarımla.

24 . 2 . 1968
S. Faruk Önder
M. P. Konya Milletvekili

Geçici Komisyon üyeleri

İstanbul Milletvekili Coşkun Kırca ve Konya Milletvekili S. Faruk Önder tarafından komisyonumuza verilen ve ancak talepleri ile oya sunulmıyan ve rapora ek olarak Genel Kurulun bilgisine sunulması kararlaştırılan muhtıralar :

Geçici Komisyon Başkanlığına

18 . 2 . 1968

1. Milletvekili ve senatör seçimlerinde her seçim çevresinde basit harici kısmet sisteminin kalan üyeliklerine en yüksek değerlendirilememiş oylara sahip partiler arasında dağıtılması esasına göre uygulanması ve ;

2. a) Belli bir seçim çevresinde milletvekili (veya senatör) çıkarabilmek için bir partinin o seçim çevresindeki geçerli oyların % 5 ini alması ; veya,

b) Belli bir seçim çevresinde bir partinin değerlendirilememiş oyların büyüklüğüne göre üyeliklerin dağıtılmasından istifade edebilmesi için, o seçim çevresindeki geçerli oyların % 5 ini alması kaydının konulması suretiyle mer'î kanunların tadilini arz ve teklif ederim.

Coşkun Kırca
İstanbul

Komisyon Başkanlığına

Barajın hesabında kullanılan geçerli oy sayısının o bölge milletvekili sayısına bölündükten sonra elde edilecek rakamı değil bu rakamın % 51 ini nazara almak daha âdilânedir. Bugün komisyon hesaplarında ve Meclis Riyaset Divanında da kuvvet oranları bu esasa göre hesaplanılmaktadır.

Bu muhtıramın tetkikini arz ederim.

18 . 2 . 1968
S. Faruk Önder
Konya

GEÇİCİ KOMİSYONU DEĞİŞTİRİŞİ

Seçimlerle ilgili kanunların bazı maddelerinin yürürlükten kaldırılması ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa bazı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı

MADDE 1. — 25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun:

32 nci maddesini değiştiren 13 . 2 . 1965 gün ve 533 sayılı Kanunun 7 nci;

33 ncü maddesini değiştiren 13 . 2 . 1965 gün ve 533 sayılı Kanunun 8 nci maddesini tadil eden 14 . 7 . 1965 gün ve 656 sayılı Kanunun 12 nci;

38 nci maddesine fıkralar ekliyen 13 . 2 . 1965 gün ve 533 sayılı Kanunun 9 ncü;

13 . 2 . 1965 gün ve 533 sayılı Kanunun 12 nci maddesiyle değiştirilen 35 nci maddesini tadil eden 14 . 7 . 1965 gün ve 656 sayılı Kanunun 16 ncı, ve

Cumhuriyet Senatosu üyeleri Seçimi Kanununun değiştirilmesine dair olan 17 . 4 . 1964 gün ve 447 sayılı Kanunun 1 nci maddesine 2 fıkra ekliyen 14 . 7 . 1965 gün ve 656 sayılı Kanunun 13 ncü;

Maddeleri yürürlükten kaldırılmış ve aşağıda yazılı 32, 33 ve 35 nci maddeler, 25 Mayıs 1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa 32, 33 ve 35 nci maddeler olarak eklenmiştir.

«**MADDE 32.** — Siyasi partilerin ve bağımsız adayların elde ettikleri milletvekilliği sayısı, aşağıdaki şekilde hesaplanır:

Seçime katılmış olan siyasi partilerin ve bağımsız adayların adları alt alta ve aldıkları muteber oy sayıları da hizalarına yazılır. Bu rakamlar, önce bire, sonra ikiye, sonra üçe... ilâ, o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşınca kadar bölünür. Elde edilen paylar, parti ayrımı yapılmaksızın en büyükten, en küçüğe doğru sıralanır. Milletvekillikleri, bu payların sahibi olan partilere ve bağımsız adaylara, rakamların büyüklük sırasına göre tahsis olunur.

Son kalan milletvekilliği için bir birine eşit rakamlar bulunduğu takdirde, bunlar arasında ad çekilmek suretiyle tahsis yapılır.

Bir seçim çevresinde, kullanılan muteber oy puslaları toplamının, o çevreden çıkacak milletvekili sayısına bölünmesiyle elde edilecek sayıdan az oy alan siyasi partilere ve bağımsız adaylara milletvekilliği tahsis edilmez. Bu gibi hallerde, milletvekilliği elde edemiyen siyasi partiler veya bağımsız adaylar ve aldıkları oylar nazara alınmaksızın milletvekillikleri geriye kalan partiler ve bağımsız adaylar arasında yukarıki fıkra gereğince paylaşılır.

Şayet seçime katılan siyasi partilerden ve bağımsız adaylardan hiçbirisi yukarıki fıkrada gösterilen sayı kadar oy almamışlarsa, milletvekillikleri gene ikinci fıkra hükümlerine göre paylaşılır.»

MADDE 33. — Siyasi parti adaylarından seçilenler, aşağıdaki şekilde tesbit edilir :

32 nci madde gereğince, her partinin kazandığı milletvekilliği sayısı tesbit edildikten sonra, her parti için ayrı ayrı olmak üzere; adayların adları, parti aday listesindeki sıraya göre alt alta yazılır. Yüksek Seçim Kuruluna verilen aday listelerindeki sıra, seçimlerde partilerin kazandıkları milletvekilliklerinin sırasının tesbitinde esas olur ve her seçim çevresinde 32 nci madde gereğince partilere düşen milletvekilliği sayısı kadar milletvekili, her parti listesinin başından itibaren sayılmak suretiyle seçilmiş sayılır.

Bu işlemler açık olarak yapılır ve adaylarla müşahitler hazır bulunabilirler.

İl seçim kurulu başkanı, milletvekilliğine seçilenleri gösteren tutanağın bir suretini, o seçim çevresinde derhal ilân ettirir. Diğer bir suretini de bir hafta süre ile il seçim kurulu kapısına astırır.»

«Madde 35. — Yukarıki maddenin birinci fıkrası gereğince il seçim kurullarından bilgi verildikçe, Yüksek Seçim Kurulu, bu bilgileri bekletmeden radyo ile derhal yayınlar.

Yukarıki maddenin birinci fıkrası gereğince bütün illerden verilecek bilgiler tamamlanır tamamlanmaz, tasdikli tutanak suretlerinin alınması veya itiraz varsa bu itirazların incelenerek ka-

rara bağlanması beklenmeksizin, her partinin kazandığı milletvekili sayısı ve milletvekili seçilenlerin ad ve soyadları Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye radyoları ile derhal ilân olunur.

Seçim sonuçlarını gösteren tutanakların bütün illerden gönderilmesi üzerine, Yüksek Seçim Kurulu, en kısa zamanda Türkiye radyoları ve Resmî Gazete ile ikinci bir bildiri yayınlayarak, iller itibariyle, milletvekili seçilenlerin ad ve soyadlarını, seçmen sayısını, oy kullanan seçmen sayısını, seçime katılma oranını, muteber oy puslası sayısını, her partinin ve bağımsız adayların kazandıkları oy puslası sayısını açıklar.

Devlete ait bütün ulaştırma ve haberleşme araçları, seçim kurulları arasında araç, gereç, haber, yazı ve bilgilerin ulaştırılmasında öncelikle kullanılır.»

25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa yukarıda eklenen 32, 33 ve 35 nci maddeler hükmü, Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimlerinde de uygulanır.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

